

Alltid en början

Bra, men inte tillräckligt. Så kan man kanske sammanfatta reaktionerna på den språkpolitik som riksdag och regering nu antagit.

Centrala inslag i den är överordnade språkpolitiska mål och en ny språkmyndighet som också Språknämnden ska inordnas i. Språkvård bad om en kommentar från några iakttagare med språkpolitisk erfarenhet.

Den 7 december fick Sverige en samlad språkpolitik. Då lade regeringen fram sin proposition *Bästa språket* för godkännande i riksdagen. I svensk språkhistoria är det en viktig dag. För första gången i det demokratiska Sveriges historia har riksdagen uttalat sig om hur den vill att Sverige ska utvecklas språkligt.

Språkvårds läsare kommer säkerligen att få höra åtskilligt om den nya språkpolitiken framöver. I detta nummer kommenterar vi med hjälp av en liten enkät vi riktat till några personer som sysslat mycket med språkpolitik. Frågor och svar har formulerats innan ärendet debatterades i riksdagen, och de utgår därför från

regeringens proposition, d.v.s. dess förslag till riksdagen.

Språkvårds redaktion summerade alltså språkpolitiken på tio rader och ställde tre frågor. Så här lød det brev vi skickade ut:

Regeringen har lagt fram en proposition om en samlad svensk språkpolitik, *Bästa språket*. I den föreslås att riksdagen ska slå fast fyra mål för den nationella språkpolitiken:

- Svenska språket ska vara huvudspråk i Sverige
- Svenskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk
- Den offentliga svenskan ska vara vårdat, enkel och begriplig
- Alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk.

Regeringen omorganiserar också den svenska språkvården. Genom att slå ihop Svenska språknämnden, Sverigefinska språknämnden och Språk- och

folkminnesinstitutet skapar man en språkmyndighet med ungefär 75 anställda. Den ska ägna sig åt traditionella uppgifter som språklig rådgivning, ordlistor, handböcker, dialekter och ortnamn men också nyare uppgifter som minoritetsspråk, språk och datorer, jämställt språk, "liksom andra mer övergripande språkpolitiska frågor".

1. Vad tycker du om de språkpolitiska målen?
2. Hur tror du att det kommer att märkas i det svenska samhället att vi fått en språkpolitik och en ny språkvårdsorganisation?
3. Vad skulle du göra om du blev chef för den nya språkmyndigheten?

Ulf Teleman:
Vad innebär
det att svenskan
är huvud-
språket?

Ulf Teleman

Ulf Teleman är pensionerad professor i svenska vid Lunds universitet. 1987–1999 var han ordförande i Svenska språknämnden. Han har bland annat skrivit den svenska språkvårdens och språkpolitikens historia i böckerna *Åra, rikedom, reda* och *Tradis och funkis* (2002 respektive 2003, båda utgivna i Svenska språknämndens skriftserie).

Fråga 1. Det är inte så underligt att jag är starkt positiv till propositionens huvudmål. Tidigt på 90-talet började Svenska språknämnden arbeta i den här riktningen. Många uppfattar nog i dag målen som mer eller mindre självklara.

Den mest intressanta frågan är kanske vad det ska innebära att svenskan är huvudspråket i Sverige och att svenskan är

det samhällsbärande språket. En kraftfull tolkning är att svenska ska vara det gemensamma språket i Sverige, vare sig det nu är ens modersmål eller andraspråk, det språk man kan förutsätta att alla som är stadigvarande bosatta i landet begriper och kan uttrycka sig begripligt på.

Här ser man genast risken för konflikt med det mål som handlar om invandrar- och minoritetsspråkens status. Att dessa språk ska få användas inbördes i Sverige är en självklarhet, men det kommer att förbli ett stridsäpple i vilken utsträckning talarna kan kräva att bli förstärkta av medborgare med andra språk eller i vilken utsträckning de kan kräva utbildning i och på sitt språk på olika nivåer. En tänkvärd möjlighet är att EU:s nationer fortfarande ska ta ansvar för sina respekti-

ve nationalspråk medan unionen upprättar en kommission för de EU-språk som inte är nationella och fastställer dessa gruppers språkpolitiska rättigheter och skyldigheter samt står för de utgifter som en sådan politik innebär.

Fråga 2 och 3. Vad ska den nya organisationen göra som inte redan fungerar bra? För det första måste en kompetens byggas upp på det språkpolitiska området och goda kontakter etableras med departementen. Meningen är ju att alla nya och gamla reformer ska granskas från språkpolitisk synpunkt. Det gäller att vänja politiker och andra myndigheter vid en sådan ordning. (En sak som snarast måste aktualiseras är t.ex. lärarutbildningen i svenska som andraspråk.) För det andra

ska servicen gentemot allmänheten på vissa punkter uppgraderas. Dialektarkiven bör t.ex. sätta till alla klutar för att färdigställa ordboken över Sveriges dialekter. Detta uppdrag måste fullgöras innan man kan ta itu med annat, t.ex. att dokumentera det samtida icke-offentliga språket, framför allt i urban miljö. För det tredje behövs också insatser för minoritets- och invandrarpråk på det infrastrukturrella planet. Här bör man t.ex. samarbeta över nationsgränserna för att åstadkomma nya eller modernisera gamla ordböcker och andra språkhjälpmedel. Samarbete är väsentligt också i fråga om att initiera forskning och utvecklingsarbete inom myndighetens hela ansvarsområde. Myndigheten ska vara drivande och inspirerande, även om kanske både pengar och arbetskraft måste hämtas från annat håll.

Kaisa Syrjänen-Schaal

Kaisa Syrjänen-Schaal är huvudsekreterare i en pågående statlig utredning om de finska och sydsamiska språken i Sverige. Ett första betänkande kom i våras, *Rätten till mitt språk* (SOU 2005:40). Svaret grundar sig på ett minoritetsspråkigt perspektiv och tar sin utgångspunkt i utredningens arbete.

Fråga 1. Från ett minoritetsspråkigt perspektiv är de nya språkpolitiska målen ofullständiga. Det är givetvis bra att även minoritetsspråken nämns i målen, men skrivningen i målsättningen överensstämmer inte med Sveriges internationella åta-

ganden för de fem nationella minoritetsspråken. Sveriges åtagande innebär att de nationella minoriteterna har "rätt att lära sig sitt minoritetsspråk" (artikel 14 ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter). Det innebär en rätt att "tillägna sig språket", precis som målet för det svenska språket, och inte bara "utveckla och bruka" språket.

Kaisa Syrjänen-Schaal: Från minoritetsspråksperspektiv är målen ofullständiga.

Fråga 2. Eftersom det nu blir ett statligt språkvårdsorgan, som även skall omfatta finska, meänkieli, romani chib och jiddisch, så är förhoppningen att dessa språk blir mer synliga i samhället och att majoritetsbefolkningens kunskaper om dessa språk skall öka. Detta skulle stärka

språkens status i Sverige. Ett organ för språkvård har funnits för finska språket i Sverige i 30 år. Frågan är om den nya ordningen kommer att bli en förbättring för finskans del, om man tänker på att den nya myndigheten får en rad nya uppgifter och att tillkommande ekonomiska medel är relativt små. För finskans del minskas därmed de faktiska ekonomiska resurserna avsevärt jämfört med de resurser Sverigefinska språknämnden nu har till sitt förfogande.

Fråga 3. Som chef skulle jag omgående inleda ett nära samarbete dels med företrädare för minoritetsgrupperna för att utvärdera de faktiska behov som finns på språkvårdens område för respektive språk och för att ge dessa grupper möjligheter till inflytande, dels med Sametinget och det samiska språkvårdsarbetet. Ett av minoritetspolitikens tre mål är ju att ge mi-

noriteterna möjlighet att påverka i frågor som berör dem. Jag skulle även se till att minoritetsspråken ges utrymme och synliggörs i den nya myndighetens arbete.

Anders Ljunggren

Anders Ljunggren är generalsekreterare i Föreningen Norden. Han är också ledamot i Svenska språknämndens medlemsförsamling.

Fråga 1. Jag anser att detta är rimliga mål. De kan till och med betecknas som ambitiösa. De två första målen kan sägas vara uppfyllda redan nu även om domänförluster hotar. Politiken för att uppfylla målen blir avgörande för hur avgörande målen visar sig bli. Enligt svensk lag har vi i dag rätt till god hälsa! Jag anser inte att det i regeringens förslag motiverats på godtagbart sätt varför man inte vill införa en lag angående svenska språket. De invändningar som framförs betraktar jag som irrelevanta. Jag menar också att regeringen undviker att ta ställning till hur domänförluster ska motverkas. Det gäller exempelvis krav på att avhandlingar på främmande språk ska föras med svensk-språkiga sammanfattningar.

Det mest positiva är att statsmakten ger Sverigebor med annat modersmål än svenska rätt att lära sitt modersmål. Förhoppningsvis kan grunden nu läggas för en genomtänkt politik när det gäller språkliga minoriteter. När det gäller rätten att lära främmande språk hoppas jag att innebörden är att alla ska ges möjlighet att lära sig två främmande språk. Engelskan är outhärlig, men det växande ointresset för många andra främmande språk i Sverige är oroande.

Det största problemet är att den starka

ställning som ömsesidig språkförståelse i Norden har i Svenska språknämndens ändamålsparagraf och verksamhet egentligen inte alls rymts i de fyra mål som formulerats. Det är också illavarslande att i det avsnitt som handlar om nordisk språkförståelse i propositionen så talas det nästan uteslutande om nordiskt samarbete – inte om åtgärder i Sverige för att säkra ömsesidig språkförståelse i Norden.

God grannspråkförståelse berikar insikterna i det svenska språket. Jag hoppas riksdagen lägger till *god nordisk språkförståelse* som ett femte mål för svensk språkpolitik. Det är en förfärlig domänförlust som görs om vi inte längre kan använda svenska språket i umgänget med grannarna och om nya generationer inte utan översättning kan förstå danska och norska.

Fråga 2. Till att börja med kommer flertalet inte att märka särskilt mycket. Jag hoppas att de något utökade resurserna kommer att leda till en större medvetenhet i statusvärden när det gäller svenskan och minoritetsspråken. Jag hoppas exempelvis att rätten att bruka svenska i EU-sammanhang i större utsträckning kommer att hävdas.

Förhoppningsvis får vi ingen negativ reaktion till följd av att språkvärden nu blir myndighetsutövning.

Fråga 3. Jag skulle verka för att den kompetens som finns i Svenska språknämnden ges en ledande ställning i den nya myndigheten. Därefter skulle jag avgå och be regeringen utnämna en chef som är bättre lämpad att leda just en sådan organisation. ■